

обласної державної адміністрації від 21.05.2001р. №324.

8.Про визначення розпорядників державних централізованих вкладень у 2002 році: Розпорядження Харківської обласної державної адміністрації від 03.06.02р. № 241.

9.Про затвердження переліку об'єктів, що фінансуються за рахунок державних централізованих капітальних вкладень у 2002 році: Постанова КМУ від 19.04.02р. №551.

10.Про затвердження переліку об'єктів, що фінансуються за рахунок державних централізованих капітальних вкладень у 2003 році: Постанова КМУ від 17.07.03р. №1092.

11.Про порядок проведення на конкурсних засадах оцінки та відбору інвестиційних проектів, що передбачають залучення коштів державного бюджету: Постанова КМУ від 25.11.99р. №2145.

12.Про затвердження порядку державного фінансування капітального будівництва: Постанова КМУ від 27.12.01р. №1764.

13.Статистичні бюлетені Управління статистики Харківської обласної державної адміністрації по капітальним інвестиціям за 2002-2003 рр.

Отримано 07.02.2006

УДК 332.14 : 339.137.23 (477)

В.О.БЕЗУГЛА

Кременчуцький державний політехнічний університет

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Пропонується інтегральний показник оцінки конкурентоспроможності регіонів з використанням методів таксономічного аналізу. На основі запропонованого розрахункового показника здійснено оцінку конкурентоспроможності регіонів України за період 2001-2003 рр.

Прагнення України динамічно інтегруватися в світову економічну систему передбачає необхідність використання загальноприйнятих в міжнародному суспільстві показників ефективності участі країни в глобальному процесі світового економічного розвитку. У зв'язку з цим особливого значення набуває оцінка конкурентоспроможності національної економіки, а також її важливої складової – регіональної економічної системи, значення якої дуже зросло в умовах ринкової економіки. Проведемо аналіз існуючих методів оцінки конкурентоспроможності.

Умовно об'єкти оцінки конкурентоспроможності можна поділити на три рівні:

1. Мікрорівень – товари (послуги), технологія, робітники, підприємство.
2. Мезорівень – галузь, регіон.
3. Макрорівень – країна, група країн [1, с.116].

Проблемам оцінки конкурентоспроможності на мікрорівні присвячені роботи [2-7].

Характеризуючи конкурентоспроможність на макрорівні, тобто на рівні країни слід виділити три авторитетних наукових центри, які займаються цією проблематикою: Інститут стратегії та конкурентоспроможності при Гарвардському університеті (США) [8]; Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) в Давосі щороку випускає “Доповідь щодо глобальної конкурентоспроможності” (Global Competitiveness Report) [9]; Міжнародний інститут менеджменту та розвитку (International Institute for Management and Development) в Лозанні випускає “Щорічник зі світової конкурентоспроможності” (World Competitiveness Yearbook) [10].

Ці щорічні видання представляють дослідження країн на основі цілого ряду критеріїв соціального та економічного характеру, спрямовані на визначення ступеню конкурентоспроможності кожної з цих країн та класифікацію їх в залежності від отриманих результатів.

Слід відзначити, що існують і інші підходи до визначення міжнародної конкурентоспроможності, які знайшли своє відображення в роботах [11-14].

Спираючись на проведені дослідження, правомірно стверджувати, що на сучасному етапі питання оцінки конкурентоспроможності на мікро- і макрорівні розглядаються в багатьох літературних джерелах, що ж стосується методологічних підходів оцінки конкурентоспроможності регіону, то аналіз відомих нам українських економічних літературних джерел призвів до висновків, що дослідження в цьому напрямку практично відсутні. Хоча, на нашу думку, саме регіональний розвиток є однією з умов ефективності національної економіки.

Виходячи з цього, з метою розробки методики оцінки конкурентоспроможності регіону, ми пропонуємо приділити увагу економічному змісту капіталу, який функціонує на території регіону.

Правомірно стверджувати, що в сучасних умовах капітал є базою забезпечення конкурентоспроможності регіону.

За своїм сутнісним змістом та формами прояву регіональний капітал можна розділити на: виробничий, торгівельний, людський, інвестиційний та інноваційний капітал.

Виробничий капітал характеризується рівнем оновлення основних виробничих фондів та виробництвом товарів за пріоритетними галузями економіки.

Торгівельний капітал утворюється в результаті торгівельної діяльності регіонів.

Людський капітал характеризує рівень кваліфікації робітників даної території.

Інвестиційний капітал визначає рівень інвестиційної привабливості регіону для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Інноваційний капітал характеризує ступінь розвитку науково-технічного прогресу в регіоні і в сучасних умовах є одним з основних факторів конкурентоспроможності.

Доцільно відзначити, що існує велика кількість підходів вибору показників, які характеризують рівень розвитку регіону та його конкурентоспроможність [15-20].

Але враховуючи, що інформаційною базою для оцінки конкурентоспроможності регіонів є дані, що містяться в офіційних виданнях Державного комітету статистики України [21-23] з великої кількості показників, які можуть впливати на конкурентоспроможність, будуть використані наступні:

- випуск продукції сільського господарства;
- випуск продукції промисловості;
- введення в дію основних виробничих фондів;
- підвищення кваліфікації кадрів за регіонами;
- вартість експорту товарів;
- інвестиції в основний капітал на одну особу;
- прямі інвестиції в регіон;
- кількість наукових організацій за регіонами;
- обсяг науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), за регіонами.

Інтегральну оцінку конкурентоспроможності регіону, на основі визначених показників, запропоновано проводити з використанням методів таксономічного аналізу.

Назва таксономічних методів походить від двох грецьких слів: "taxis" – розташування і "nomos" – закон, правило, принцип. Таксономія – наука щодо правил упорядкування та класифікації [24].

Для розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності за допомогою метода таксономії використано алгоритм, запропонований у роботі [7].

У відповідності з алгоритмом конкурентоспроможність позначається набором показників, які характеризують ту чи іншу його компоненту. На основі цих показників формується матриця вихідних даних для багатомірного аналізу.

Наступний етап передбачає стандартизацію показників оскільки вони мають різну розмірність.

Для стандартизації використовується формула

$$Z_{ij} = (x_{ij} - \overline{x_j}) / S_j, \quad (1)$$

де x_{ij} – значення j -го показника для i -ї компоненти; $i = \overline{1, m}$ – кількість регіонів; $j = \overline{1, n}$ – кількість показників; $\overline{x_j} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_{ij}$ – середнє значення для j -го показника конкурентоспроможності регіону; $S_j = \sqrt{\frac{1}{m} \sum (x_{ij} - \overline{x_j})^2}$ – середньоквадратичне відхилення j -го показника конкурентоспроможності регіону.

Далі проводиться конструювання еталона конкурентоспроможності регіону P_0 . Еталоном є точка багатомірного простору (вектор), що утворена за таким правилом: серед показників-стимуляторів (здійснюють позитивний вплив на конкурентоспроможність) відбираються данні з максимальними значеннями:

$$P_0(z_{01}, \dots, z_{0k}, \dots, z_{0n}), \quad (2)$$

де $z_{0k} = \max z_{ik}$.

Наступний етап передбачає оцінку конкурентоспроможності регіону у вигляді узагальнюючого показника, що являє собою синтетичну величину, або рівнодіючу всіх ознак. Це дозволяє лінійно упорядкувати елементи, що беруть участь в аналізі.

Кількісна оцінка визначається таким чином. Спочатку розраховується відстань між точками, які характеризують досліджувані елементи, та еталонною точкою P_0 :

$$C_{i0} = \left[\sum_{k=1}^n (z_{ik} - z_{0k})^2 \right]^{1/2}. \quad (3)$$

Далі визначається середня величина відстані між точками за формулою:

$$\overline{C_0} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{i0}. \quad (4)$$

Потім розраховується середньоквадратичне відхилення d_1 :

$$S_0 = \left[\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \overline{C_0})^2 \right]^{1/2}. \quad (5)$$

Величина C_0 розраховується за формулою

$$C_0 = \overline{C_0} + 2S_0. \quad (6)$$

На останньому етапі відбувається розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності регіону за формулою

$$d_1 = 1 - C_{i0} / C_0. \quad (7)$$

Розрахункові значення конкурентоспроможності регіонів України, на основі визначених показників, за період 2001-2003 рр. представлено в табл.1 і на рис.1.

Таблиця 1 – Результати інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіонів України за період 2001-2003 рр.

Регіони	2001	2002	2003	Середнє значення за період	Рейтинг регіонів за рівнем конкурентоспроможності
Автономна Республіка Крим	0,219	0,220	0,218	0,219	11
Вінницька	0,185	0,179	0,178	0,181	15
Волинська	0,161	0,159	0,157	0,159	20
Дніпропетровська	0,455	0,447	0,464	0,455	3
Донецька	0,466	0,458	0,452	0,459	2
Житомирська	0,150	0,152	0,151	0,151	23
Закарпатська	0,157	0,153	0,164	0,158	21
Запорізька	0,333	0,341	0,326	0,333	5
Івано-Франківська	0,187	0,181	0,191	0,186	14
Київська	0,272	0,268	0,278	0,273	8
Кіровоградська	0,154	0,150	0,158	0,154	22
Луганська	0,270	0,253	0,259	0,261	10
Львівська	0,260	0,263	0,270	0,264	9
Миколаївська	0,216	0,214	0,212	0,214	12
Одеська	0,299	0,298	0,286	0,294	6
Полтавська	0,282	0,282	0,271	0,278	7
Рівненська	0,165	0,158	0,165	0,163	18
Сумська	0,212	0,209	0,193	0,205	13
Тернопільська	0,133	0,127	0,130	0,130	25
Харківська	0,386	0,386	0,388	0,387	4
Херсонська	0,157	0,142	0,143	0,147	24
Хмельницька	0,163	0,164	0,159	0,162	19
Черкаська	0,176	0,169	0,183	0,176	16
Чернівецька	0,122	0,117	0,127	0,122	26
Чернігівська	0,178	0,167	0,172	0,172	17
м. Київ	0,626	0,605	0,624	0,618	1
м. Севастополь	0,105	0,113	0,119	0,112	27

Отримані результати свідчать про існування розбіжності регіонів України за рівнем конкурентоспроможності, що визначає необхідність їх класифікації за цим показником. Побудову класифікації регіонів за рівнем конкурентоспроможності виконаємо на основі кластерного аналізу (рис.2).

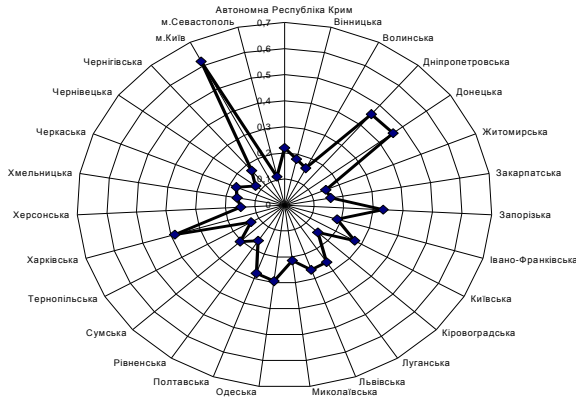

Рис.1 – Рейтинг регіонів України за рівнем конкурентоспроможності за 2001-2003 рр.

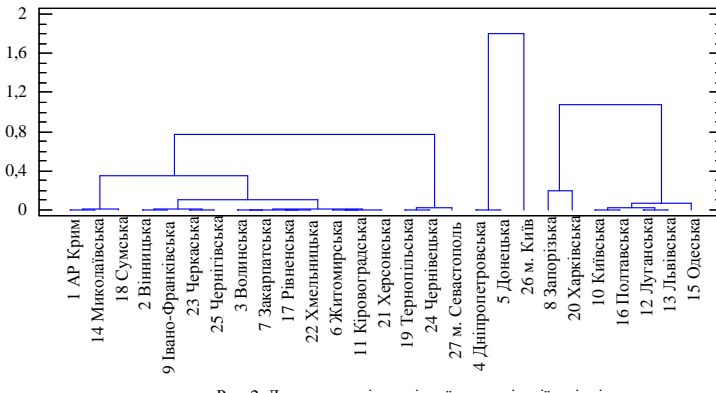

Рис.2 – Дендрограма ієрархічної кластеризації регіонів України залежно від рівня їх конкурентоспроможності

Виходячи з дендрограми, можна виділити три класи регіонів за інтегральним рівнем конкурентоспроможності (табл.2).

Перевагами пропонованого нами методу інтегральної оцінки конкурентоспроможності є:

- можливість врахування ряду факторів впливу на конкурентоспроможність, які мають різну розмірність і способи опису;
- формування інтегрального показника в межах інтервалу від 0 до 1.

Таблиця 2 – Класифікація регіонів України за інтегральним рівнем конкурентоспроможності

Інтегральний рівень конкурентоспроможності	Найменування регіону	Середнє значення показника оцінки
ВИСОКИЙ	Дніпропетровська	0,511
	Донецька	
	м. Київ	
СЕРЕДНІЙ	Запорізька	0,299
	Київська	
	Луганська	
	Львівська	
	Одеська	
	Полтавська	
	Харківська	
НИЗЬКИЙ	Автономна Республіка Крим	0,165
	Вінницька	
	Волинська	
	Житомирська	
	Закарпатська	
	Івано-Франківська	
	Кіровоградська	
	Миколаївська	
	Рівненська	
	Сумська	
	Тернопільська	
	Херсонська	
	Хмельницька	
	Черкаська	
	Чернівецька	
Чернігівська		
м. Севастополь		

Розроблений метод оцінки конкурентоспроможності регіонів доцільно застосовувати в практиці регіонального управління, що дасть можливість нагромадження необхідного обсягу інформації для визначення диференційованих підходів до розробки стратегії формування конкурентоспроможності кожного окремого регіону.

1.Богомолова И.П., Хохлов Е.В. Анализ формирования категории конкурентоспособность как фактора рыночного превосходства экономических объектов // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. – №1 (45). – С.113-119.

- 2.Бондаренко Г.С. Управление конкурентоспособностью автотранспортного предприятия: Дис. ... канд. экон. наук: 08.06.01. – Харьков: ХГЭУ, 2001. – 172 с.
- 3.Абрютина М.С., Грачёв А.В. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия. – М.: ДИС, 1998. – 256 с.
- 4.Дикань В.Л. Реформирование экономики Украины и конкурентоспособность предприятия. – Харьков: Основа, 1995. – 160 с.
- 5.Дробитько Н. А. Оцінка та діагностика конкурентоспроможності підприємства: Дис. ... канд. экон. наук: 08.06.01. – Харків: ХДЕУ, 2002. – 225 с.
- 6.Тридід О.М. Комплексна оцінка конкурентного статусу підприємства. Економіка розвитку. – Харків: ХДЕУ, 2002. – 364 с.
- 7.Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи. – Харків: Вид. дім "ІНЖЕК", 2003. – 328 с.
- 8.Институт стратегії і конкурентоспроможності <http://www.isc.hbs.edu>.
- 9.Всесвітній Економічний Форум <http://www.weforum.org>.
- 10.Світовий щорічник конкурентоспроможності <http://www02.imd.ch/wcc/yearbook>.
- 11.Долинская М.Г., Соловьёв И.А. Маркетинг и конкурентоспособность промышленной продукции. – М.: Изд-во стандартов, 1991. – 128 с.
- 12.Селезнёв А. В. Методологические аспекты анализа конкурентоспособности (институциональные факторы и количественные индикаторы) // Экономическая теория на пороге XXI века. – СПб.: ТООТК Технополис, 1996. – С.397-407.
- 13.Шамрай Ю.Ф., Габуния Г.В. и др. Конкурентоспособность ведущих капиталистических стран в международной торговле // Бюллетень иностранной коммерческой информации. – 1981. – Приложение № 11. – 99 с.
- 14.Губский В. Конкурентоспособность украинской экономики: ориентиры макрополитики в кризисных условиях // Экономика Украины. – 1999. – №4. – С.4-14.
- 15.Герасимчук З., Ковальська Л. Обґрунтування вибору стратегії формування та нарощення виробничого потенціалу регіонів України // Регіональна економіка. – 2002. – №4. – С.82.
- 16.Антонов В. Методологічні підходи щодо оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів України // Управління сучасним містом. – 2003. – №7-9 (11). – С.51.
- 17.Бубенко П. Т., Фридинський В. О. Регіональна науково-технічна система: проблеми управління та визначення ефективності // Економіка і регіон. – 2005. – №2 (5). – С.46-49.
- 18.Антонов В. Конкуренция и конкурентоспособность в современном экономическом механизме мирового хозяйства // Экономика XXI века. – 2004. – №5. – С.3-11.
- 19.Ачкасов А.С. Регіональна науково-технічна політика як засіб підвищення зайнятості населення // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.40. – К.: Техніка, 2002. – С.296-299.
- 20.Хоминич И., Тимошенко И. Конкурентоспособность региона // Региональная экономика: теория и практика. – 2004. – № 5 (8). – С.34-42.
- 21.Статистичний щорічник України за 2002 рік / Держкомстат України. – К.: Техніка, 2003. – 598 с.
- 22.Статистичний щорічник України за 2003 рік / Держкомстат України. – К.: Техніка, 2003. – 620 с.
- 23.Статистичний щорічник України за 2004 рік / Держкомстат України. – К.: Техніка, 2003. – 596 с.
- 24.Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа: Пер. с польск. В.В.Иванова. – М.: Статистика, 1980. – 151 с.

Отримано 22.02.2006